

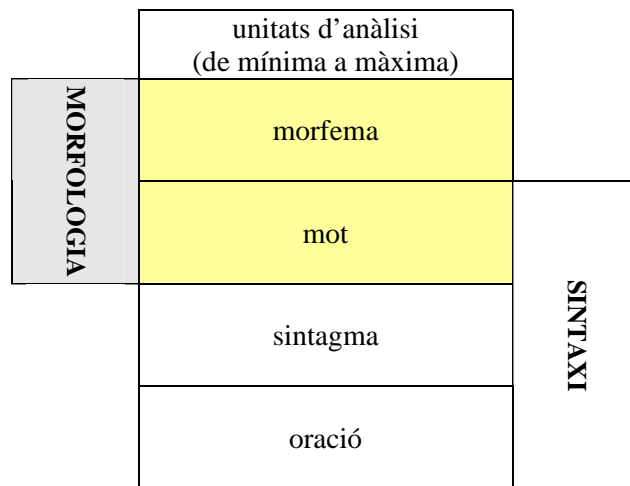
INTRODUCCIÓ A LA MORFOLOGIA

[1] Morfologia

La morfologia és la subdisciplina de la lingüística que estudia les relacions que es donen a dins del mot entre les unitats que el componen, i que, en principi, estan dotades de significat (lèxic o gramatical), o morfemes (morfema = signe lingüístic mínim).

[2] Morfologia versus sintaxi

SUBDISCIPLINES	morfologia	sintaxi
ESTUDI	sintaxi <u>interna</u> dels mots	sintaxi <u>externa</u> dels mots



[3] Segmentabilitat

La majoria de mots són segmentables en més d'un morfema (els quals reapareixen en altres mots amb un valor o un significat similar):

1	2	3	4	5
IN	COMPT	A	BL e	S
INdefens	COMPTe	cantAr	amaBL	videS
INterminable	desCOMPTe	presentAr	temiBL	pratS
INjust	COMPTar	presentAcíó	creiBL	altS

- Hi ha mots no segmentables: els que pertanyen a les categories lèxiques invariables (no flexives): preposició (*amb*), conjunció (*i*), adverbi (*avui*) i interjecció (*uf*).
- La segmentació dels mots en morfemes **NO** sol coincidir amb la segmentació dels mots en síl·labes.

[4] criteris per a la segmentació dels mots en morfemes diferents

1. Recurrència fònica (aparició d'un segment sonor determinat en mots diferents)
2. Significat
3. Recurrència semàntica (que el segment en qüestió tingui el mateix —o similar— significat en mots diferents)

Cal considerar tots tres criteris

- Si només tinguéssim en compte el criteri 1, podríem arribar a concloure que el segment [bbɫ] de (1) és un morfema, perquè reocorre a (2)-(5):

(1) fe[bbɫ]e

(2) compta[bbɫ]e

(3) ama[bbɫ]e

(4) temi[bbɫ]e

(5) creï[bbɫ]e

- Si només tinguéssim en compte els criteris 1 i 2, podríem arribar a concloure que el segment [s] de (6)-(9) és idèntic al segment [s] de (10)-(13):

(6) incomptable[s]

(10) cante[s]

(7) vide[s]

(11) cantave[s]

(8) prat[s]

(12) cantarà[s]

(9) alt[s]

(13) cantaríe[s]

[5] Al·lofonia versus al·lomorfia

Hi ha segments que intuïtivament veiem que satisfan el criteri de la recurrència semàntica però que, en canvi, no satisfan el criteri de la recurrència fònica (perquè no presenten una forma constant):

(14) [ˈfɛbbɫ]e

(15) [fəˈbbɫ]esa, a[fəˈbbɫ]ir

(16) [ən]riquir

(17) [əm]bellir, [ən]fortir

(18) [ˈaŋɡɫ]e, [ən]ˈɡɫ]et

(19) [ən]ɡuˈl]ar (verb), [ən]ɡuˈl]ós

(20) ama[bbɫ]e

(21) ama[bil]íssim

(22) canta[βə]s

(23) servi[ə]s

D'aquestes variants formals, n'hi ha que són justificables per regla fonològica (al·lofonia):

(14)(15) /fɛbbɫ/

reducció vocàlica

geminació

[fəˈbbɫ]esa, a[fəˈbbɫ]ir

(16)(17) /ən/

bilabialització (en el cas de [əm]bellir)

labiodentalització (en el cas de [əŋ]fortir)

Per contra, hi ha segments que **NO** són justificables per regla fonològica (al·lomorfia). En aquest cas es diu que el morfema té dues o més formes fonològiques alternants, o al·lomorfs (l'al·lomorf, doncs, és la variant formal d'un morfema no justificable per mitjà de regles fonològiques):

- (18)(19) /'aŋgl/ i /əŋgu'l/ ⇒ L'arrel presenta al·lomorfia: té dos al·lomorfs.
El canvi d'accent i les alternances [a] – [ə] s'expliquen per la regla de la reducció vocàlica; el canvi de /n/ per [ŋ], per velarització.
- (20)(21) /bl/ i /bil/ ⇒ El sufix (derivatiu) presenta al·lomorfia: té dos al·lomorfs.
- (22)(23) /bə/ i /ə/ ⇒ El sufix (flexiu) presenta al·lomorfia: té dos al·lomorfs.

Observem aquests paral·lelismes:

- *fonema / morfema*
- *so / morf*
- *al·lòfon / al·lomorf*

unitats funcionals	unitats formals	
<i>fonema</i>	<i>so</i> realització del fonema	<i>al·lòfon</i> variant de realització del fonema
<i>morfema</i>	<i>morf</i> realització del morfema	<i>al·lomorf</i> variant de realització del morfema

[6] Vocal epentètica

La vocal epentètica és una vocal sense valor morfològic —no és cap morf, ni tampoc part de cap morf— que s'afegeix per possibilitar la formació d'estructures sil·làbiques pròpies del català. És epentètica la vocal inicial de (24) i la vocal final de (25) i (26):

- (24) [ə]stop ⇒ sense [ə], [s] no es podria incorporar a l'estructura sil·làbica
- (25) angl[ə] ⇒ sense [ə], [l] no es podria incorporar a l'estructura sil·làbica
- (26) compt[ə] ⇒ sense [ə], [t] no es podria incorporar a l'estructura sil·làbica

En tant que segment afegit, no és present en la forma inicial del mot i, per tant, en la seva forma fonològica: /stóp/, /áŋgl/, /kómpɫ/

[7] Tipus de morfemes

MORFEMES (exemplificació amb els morfemes d' <i>incomptables</i>)			
arrels (<i>compt</i>)	afixos (<i>in, a, ble, s</i>)		
	prefixos (<i>in</i>)	suffixos	
		derivatius (<i>ble</i>)	flexius (<i>a, s</i>)
	morfemes lligats		

[8] Afixos flexius versus afixos derivatius

afixos flexius	afixos derivatius
tenen un significat gramatical: <i>conjugació, nombre, gènere, cas</i> , etc.	tenen un significat lèxic: <i>possibilitat, negació, causa, lloc, instrument</i> , etc.
són necessaris per expressar el contingut que expressen.	no són necessaris per expressar el contingut que expressen (admeten paràfrasi): <i>incomptable = no comptable</i> <i>comptable = que es pot comptar</i> <i>caseta = casa petita</i>
no canvien la categoria lèxica de l'arrel o el mot a què s'afegeixen: <i>sec, seca, secs, seques</i> (adj.).	sovint canvien la categoria lèxica de l'arrel o el mot a què s'afegeixen: <i>sec</i> (adj.), <i>sequera</i> (nom), <i>secada</i> (nom).

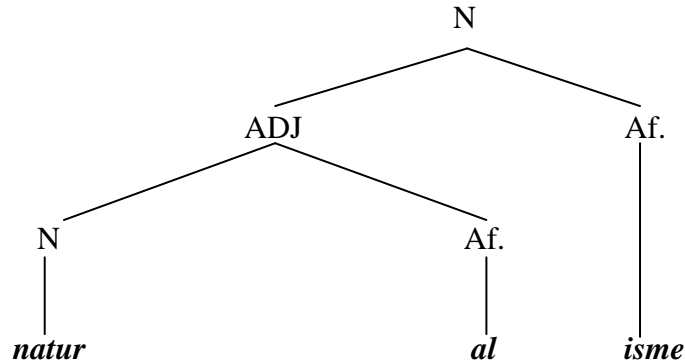
[9] Processos de combinació de morfemes: flexió versus formació de mots

flexió	formació de mots	
Procés mitjançant el qual s'originen diferents formes d'un mateix mot: (1) <i>blanc</i> <i>blanca</i> <i>blancs</i> <i>blanques</i> Les diferents formes d'un mot constitueixen el <i>paradigma</i> d'aquest mot.	Procés mitjançant el qual s'originen nous mots: (1) <i>blanc</i> (2) <i>blanquejar</i> (3) <i>emblanquir</i> (4) <i>barbablanc</i> El conjunt de mots originats per formació de mots constitueix una <i>família de mots</i> .	
	derivació	composició
	adjunció a l'arrel d'un o més afixos derivatius	combinació de dues arrels: <i>barbablanc</i>
	prefixació	suffixació
	<i>em</i> blanquir	blanque <i>jar</i>

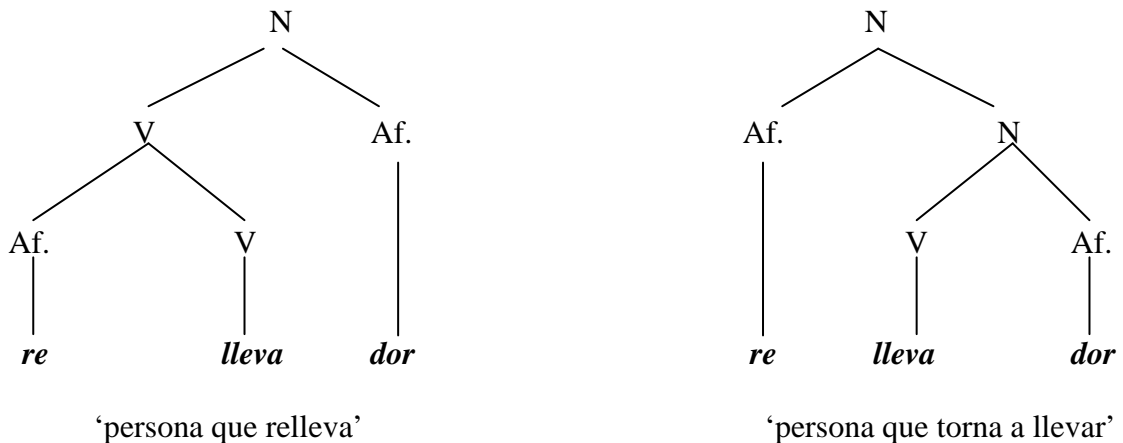
[10] Ordre lineal d'ocurrència dels morfemes versus ordre d'agrupació dels morfemes

A més de ser segmentables (com hem vist a [3]), els mots tenen una estructura interna jerarquitzada que reflecteix el seu procés de formació.

- **mots sense prefix:** l'ordre lineal d'ocurrència dels morfemes coincideix amb l'ordre d'agrupació dels morfemes.



- **mots amb prefix:** l'ordre lineal d'ocurrència dels morfemes i l'ordre d'agrupació dels morfemes poden no ser coincidents; per exemple, *rellevador* admet no solament *rellevador* (en què coincideixen els dos ordres, el lineal i el d'agrupació), sinó també *re-llevador* (cf. Viaplana 2000: 223).



Fonts de consulta

- BOSQUE, Ignacio (1983): *La morfología*, dins Francisco ABAT i Antonio GARCÍA BERRIO (ed.) *Introducción a la lingüística* (Madrid, Alambra), p. 115-153.
- MASCARÓ, Joan (1986): *Morfologia* (Barcelona, Enciclopèdia Catalana).
- PÉREZ SALDANYA, Manuel, SIFRE GÓMEZ, Manuel, i TODOLÍ CERVERA, Júlia (2004): *Morfologia catalana* (Barcelona, UOC), p. 17-80.
- VIAPLANA, Joaquim (2000) *Lingüística descriptiva. Una introducció aplicada al català* (Barcelona, Edicions 62), IV.4 (Els morfemes, els mots i les unitats gramaticals, p. 194-218) i IV.5 (L'estructura morfològica dels mots, p. 219-223).